

Historiske fiskeuts

En klar høstdag i 1948 lettet et fly med en uvanlig last fra Fornebu. Ombord var det tre mann og 3000 sommergamle dverglaksunger. I løpet av den nærmeste timen skulle norges-historiens mest spektakulære settefiskforsøk finne sted.

Der, flyveren ga tegnet og den første ladingen med fisk falt ned fra himmelen."

I bladet OFA-nytt 7/8 1948 forteller Ferdinand Aars hvordan og hvorfor han satt sammen med Knut Rom og spadde dverglaksunger ned i en trakt gjennom et flygulv fra 300 meters høyde.

«Dverglaksen vi har klekket ut og som vi har hatt gående på anlegget i hele sommer, er en pelagisk fisk som søker sin næring på dypet. Det er en kjensgjerning at det ikke nytter å sette ørret i gjeddevann. Ørret og gjedde er næringskonkurrenter og søker sin føde på grunt vann. Gjeddene tar knekken på ørreten, men det skal bli meget interessant å se om ikke dverglaksen klarer seg. Hvis det går, vil vi kunne få vann befolket med gjedde til å bli fiskevann for de som også fisker med flue.»

Lars Nilssen

Tekst

Lars Nilssen m.fl.

Foto

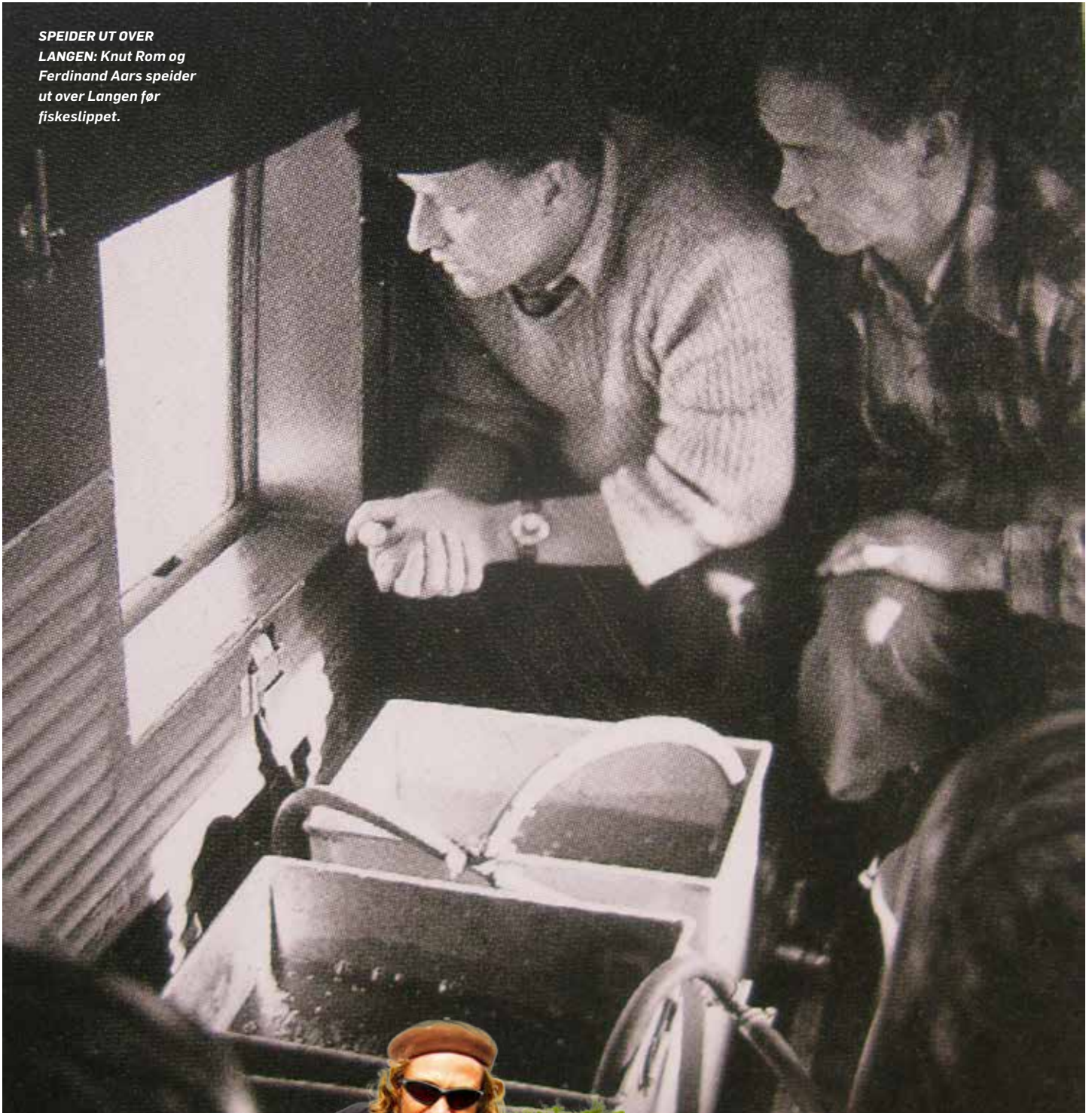

FAKSIMILE FRA
AFTENPOSTEN
25.09.1948

Fiskeadministrasjonen sine folk i Ski var varslet. De skulle ligge ute i båt på gjeddevannet Langen for å se hvordan det gikk med settefiskene når den traff vannet. Journalister var også informert, og nyhetsverdien var så stor at en fikk pressen til å bestoke hele fortagendet.

"Eksperimentet viste seg å være 100% vellykket etter rapportene vi fikk fra karene ute i båten på Langen. Fiskene hadde tatt vannet i stor stil med hodet først. Ingen fisk hadde blitt liggende på overflaten. Dverglaksen hadde søkt ned i dypet med en gang. Og OFA er kommet enda et skritt videre mot målet: Å skaffe godt fiske til alle»

**SPEIDER UT OVER
LANGEN:** Knut Rom og
Ferdinand Aars speider
ut over Langen før
fiskeslippet.

I det godes hensikt

I forbindelse med researchen til boka Ørretens norgeshistorie har jeg kommet over så mange underlige eksperimenter i vår 160 år lange offentlige fiskekultiveringshistorie, at de fortjener en artikkelserie. I 10 fortellinger vil jeg ta for meg de mest spektakulære og ukjente forsøkene, som alle er blitt utført i det godes hensikt.

NORDMARKA NESTE

Langen ble aldri noe annet enn et hvitfiskvann, men noen av flyvefiskene overlevde flyveturen. I rapporten fra Fiskeri-inspektørens kontor fra 1950 skriver vitenskapelig konsulent Leiv Rosseland:

**ARTIKKEL-
FORFATTEREN:**
*Lars Nilssen har
stupdykket ned i
historien til norsk
fiskeforvaltning, og
den er langt mer
spennende enn man
skulle tro.*

"Av de 5000 befruktete dverg-
laksrognene ble det 4200 sommer-
gammel settefisk. Disse ble fordelt på
3000 stk til Langen i Ski og 1200 til
Øyungen i Nordmarka ... i 1949 ble det
meldt om gjenfangster av dvergglaks

fra Langen."

(Dagens navn på arten er bleke – en lakstipe som aldri går ut i sjøen, men lever hele livet i ferskvann)

Året etter var Widerøe-flyet på vingene igjen. Denne gangen var det de klassiske Nordmarksvannene Spålen, Haklokroktjern og Sandungskroktjerna som skulle bombes med dvergglaksunger. I kampen mot abboren måtte alt prøves, og ledelsen i OFA hadde tydeligvis stor tillit til dvergglaksen som abborpredator. En skulle tro de ikke kjente til vitenskapelig leder ved Statens Forsøksvirksomhet for Ferskvannsfisker – Dr Knut Dahl – sine forsøk med denne fisken, som startet allerede i 1927:

**AMERIKANSK
PIONÉR: Al Riise (t.v.)
og medarbeidere
forbereder et
settefiskflyslipp.**

beskrev kanadiere Gustave Prevost sine erfaringer.

Men det skulle en eksentrisk amerikansk krigspilot til for å gjøre big business av metoden. USA opplevde en enorm økonomisk medvind i årene etter 2. verdenskrig. For den gjengse amerikaner ble lommeboka feitere og arbeidsdagen kortere, og fiskeinteressen økte i takt med mer fritid og billigere haspelutstyr. Fiskepresset i de fleste ørretelvene ble knallhard, og dette var lenge før amerikanerne hadde introdusert prinsippet om «catch & release». Markedet skrek etter nye locations og mer settefisk.

På samme tid – i det militære vakuemet som oppsto mellom 1945 og Koreakrigen – sto en gigantisk flypark på bakken. Demobiliserte piloter måtte søke lykken i andre luftrom enn krigens. En av dem var 40-åringen Al Reese. Reese hadde årelang erfaring i presisjonsbombing, og da han fikk jobb i The Californian Department of Fish and Games insisterte han på å bruke fly til å sette fisk i fjerne vann og tjern.

Etter et par mislykket forsøk med nedfrosne fisk i fallskjerm, puttet han 50 regnbueørretunger i en 15-liters bøtte og kastet den ut fra flyvinduet over et vann fra 320 meters høyde. Spannet gikk rett i ura ved bredden, men på bakken kunne observatører konstaterte at 16 ørretunger svømte rundt i det lille som var igjen av vann i bøtta, etter flyvturen og det brutale møtet med bakken. Hvor høy hastighet i luft og hvor høytfritt fall tålte egentlig en ørret på 20 cm? Måtte en bruke bøtte? Hva om en kunne øse settefisk rett fra flyet?

Det mislykkete forsøket reiste mange spørsmål. Reese fikk svarene han trengte da han fyrte opp en truck, ga gass og holdt hver og en av de 25 settefiskene han hadde i en tank på gulvet ut av bilvinduet i to minutter. Tilbake etter kjøreturen konstaterte han at alle forsøksfiskene overlevde det tilsynelatende brutale eksperimentet i 120 kilometer i timen. Veien var kort til styremøtet som tok beslutninger, og Reese overbeviste ledelsen i The Departement om at fiskeutsettinger fra fly var framtida.

Vanskelig tilgjengelighet var med ett ikke noe problem, og med en femtedel av prisen i forhold til tradisjonelle metoder i grigrendte strøk, tålte en litt svinn. På slutten av 40-tallet ble dermed pakkesler med settefisk erstattet med fly i store deler av Sierra Nevada, og 10 år senere var tusenvis av tidligere fisketomme vann i fjerntliggende fjellstrøk befolket med regnbueørret. Døgnfluencymer og annen ørretmat ble også etter hvert en del av flyfrakten sammen med bevere, kalkuner og annet game. Det ble lempet ut i fallskjermer over områder en ville befolke med pattedyr og jaktbart fjærkre på samme vis som en ville befolke vannene med regnbueørret.

OFAS TI HELIKOPTRE

I de store fremtidsvisjonene blant etterkrigstidens ivrigste fiskeforvaltere her på berget, var fly en naturlig og selvfølgelig del av maskinparken. Under

FISK I LUFTA: Flyslipp med settefisk i et øde fjellvann i Sierra Nevada 1950.

overskriften «Hypotese eller Utopi» kunne en lese følgende i OFA-nytt nr 8 1947:

«Det er det herrens år 1970. En vakker mild søndagsmorgen i oktober. På OFAs lille flyplass på det tidligere Holmenjordet blir ti av administrasjonens helikoptre rullet frem. De er holdt i OFAs farger: blå med hvite vinger og med stort OFA-merke under hver ving. Flyene er bygget som amfibiefly slik at de kan gå ned og lette fra selv det minste lille tjønn i marka. Alle er spesialbygget med innlagte tanker under buken. Det første flyet blir rullet frem til transportbåndet fra settefiskanlegget. Plutselig hører en det dempede signalet i autocallen, og snart kommer det gjennom høyttaleren:

«Anlegget her, nå kommer første sending. Den er på 6000 fisk og skal fordeles til distrikt 3, lag nr 17,21, 39 og 36.»

Fiskene glir gjennom kontrollapparatet og rett ned i et av avlukkene i en av de store tankene under flyet. Motoren gjennom vannet... Sorteringsmaskinen nede på anlegget har sørget for at det bare er jevnstor fisk til hvert vann. Fra samlekanalene nede på anlegget går fisken først inn i kombinert veie og målemaskin. Etter hvert som fiskene glir forbi et bestemt lysende punkt kan en på en papirstrimmel avlese fiskens nummer, vekt og lengde. Fisken glir så gjennom et bedøvelseskar, blir så gjennomlyst for kjønnsbestemmelse og føres endelig inn i et merkeapparat hvor hverfisk blir merket med nummer og dato på et lite sølvmerke i ryggen... Flere fly med fisketanker fylles raskt og effektivt, og snart stiger flyene hurtig i været. Det bærer med god fart oppover mot Bjørnsjøen hvor flyene skiller lag og drar til hver sine lagsområder. Første flyet, nummer 101, sirkler et par ganger over Bonna, før det lander ved viken nede ved Gamlestua. Flyet har ikke tatt vannet før seks av OFAs båter, holdt i blått og hvitt, kommer putrende utover med halv fart på outboardmotorene. Tappeluken for

SETTEFISK: Det er noen år siden OFA sluttet å sette ut fisk fra fly. I dag foregår det på noenlunde samme måte som før krigen.

porsjonen til Bjørnsjøen åpnes. Det automatiske tappeapparatet settes i gang slik at hver båt med en gang får oversikt over hvor meget fisk de får til utsetting... Snart piler båtene til hver sin del av vannet og fiskene settes ut... Katnosa var lenge et vanskelig problem for administrasjonen, men ved anvendelse av de nye giftstolene som er uteksperimentert spesielt for de ulike fiskearter, fikk vi også omsider knekket abbor og røybestandene slik at Katnosa nå er et av Markas beste ørretvann. Da vi kommer tilbake til Katnosgården inspiserer vi OFAs fem båthus. I hvert av dem ligger fem lette robåter i OFAs farger blått og

hvitt. Disse utlånes til fiskere gjennom hele sesongen for en billig avgift... For hele det sørlige Norge er det nå bygget en sammenhengende kjede av Fiskeadministrasjoner a la OFA. Resultatet er da også at Norge står som et av de mest søkte turistland i verden for sportsfiskere.»

De høytflyvende tankene om framtidens fiskekultivering i de første etterkrigsårene, crashlandet utover 50-tallet. Naturen viste seg å ikke være fullt så enkel som en hadde trodd og håpet. Fly i settefiskeøyemed tok aldri av i Norge på samme måte som i USA, og 10 år etter forsøket med dverglaksen i Langen var det historie.